خەون و ئاواتی کۆمۆنارەکان، ئیلهامی دونیایەکی سۆشیالیستییە.. جەمال کۆشش

هەفتەی خوێناوی پاریس

(٢١) تا (٢٨) ئایاری ساڵی (١٨٧١) لەشکرێکی سەروو سەد (١٠٠) هەزار کەسیەوە، پڕ چەک و جبەخانە و ئەسپ سواری کۆماری فەڕەنسا بە فەرمانی سەرۆکوەزیران (تیرئەدۆڵف) لە مامەڵەیەکی ملکەچکەرانە و لەگەڵ (ئۆتۆ ڤۆن بسمارک)ی ئەڵمانیا کە چل (٤٠) هەزار سەربازی دیلی ئازادکراوبوون بەمەرجی دەستنەپاراستن و کوشتنی عەمدی بە ئەنقەستی لە کۆمۆنارەکان و خەڵکی پاریس و لەدوان نەدان بە هیچ دەزگایەکی ڕاگەیاندن، پاریسیان وێران و کاول کرد، کوشتاری بەکۆمەڵ، دیلکوشتن، ژنکوشتن و ئەتکردن و تاوانی سێکسی و بۆمبارانیان ئەنجامدا. لە بەرامبەر نزیکەی چل (٤٠) هەزار گاردی نیشتمانی و کومۆنارەکاندا، هەر (٩٠٠) سەنگەرەکەیان داگیرکرد و حکومەتی هەڵبژێردروای شورایی کۆمۆنەیان ڕوخاند. بە ماوەی پێنج (٥) ساڵ حوکمی عەسکەریان سەپاندو زیاتر لە پەنجا (٥٠) هەزار کەسیان بەرەو دادگای سەربازی و مەدەنی ڕاپێچکرد و لە شانۆگەرییەکی هەڵبەستراودا، بڕیاری لەسێدارەدان و زیندانی و دیپۆرتکردنەوەیان جێبەجێدەکرد. (پییر فیینۆر) ژورنالیستی سۆسیالیست بە کوشتنی چل (٤٠) هەزار کەس مەزەندەی کردووە.

(ئوگین ڤالین) ئەندامی بەڕێوەبەرایەتی ئەنتەرناسیۆنالی یەکەم، لە ڕۆژی (٢٨) مانگ دەگیرێت، پاش ئەشکەنجەدان دەیکوژن، کۆمۆن، گەورەترین شەڕی ناوخۆیی لە مێژووی فەڕەنسادایە.(هاوڕێی چەکەکان و گوللەبارانکردنەکان لە یەک بە یەکی شەقامەکان هەبوون، زۆرێک لە ژنان وەکو من بێتاوان بوون، دەستدرێژییان لیدەکردن و دەیانکوشتن بە تەنها ئەوە بەس بوو، شێوەیان لەوان بچوایە، ژنە نوسەر (لویسە کۆلت) بە چاوی خۆی بینویەتی و لە ڕۆژی بیست و هەشتی مانگی پێنج (٢٨/٥) نوسیویەتی، ڤۆ دە ئەار ٥). ئەو ژنە زیندانیانەی دەگوازرانەوە بۆ ڤێرسای بەشەقامەکاندا تف باراندەکران و شتیان تێدەگرتن و ژنە دەوڵەمەندەکان بە چەترەکانیان لێیان دەدان. (ڤۆتز مەی چاوپێکەوتن لەگەڵ ژنە سۆشیالیستی ئەمەریکایی کارۆلین یەت، ئیخنەر٢٠٢١).

کەمێ زانیاری بەزمانی کوردی

لە بارەی شۆڕشی سۆشیالیستی کۆمۆنە و یەکەم حکومەتی کرێکاری کۆمۆنارەکان لە پاریس لە (١٨) ئادار تا (٢٨) ئایار ساڵی (١٨٧١) بەزمانی کوردی، زانیاری یەکجار کەمە. پڕکردنەوەی کتێبخانەی سۆشیالیستی دەربارەی ئەم پرسە گرنگە، پەیوەندییەکی قووڵی بە بەدەرکردن و خاوێنکردنەوەی هەژموونی ئایدیۆلۆژیای ناسیۆنالیستی و لیبەرالیزمەوە هەیە.

ئەم جەنگە چینایەتییە فراوانەی پرۆلیتاریا و کۆمۆنیستەکان و ئەنارکیستەکان و بلانکیستەکان و ڕۆڵ و کاریگەری ئەنتەرنسیۆنالی یەکەم و هاوپشتی و سەلەدارەتی بزوتنەوەی کریکاری و کۆمۆنستی ئەوروپا لەو حکومەتەیان، بۆ کۆمۆنیستەکانی عێراق بابەتێکی لاوەکی و ڕاگوزەر نییە.

شۆڕشی کۆمۆنە، گرەدانی تەواوی ئازادییەکان و ڕزگاری کۆمەڵایەتی و بەختەوەری و برایەتی گەلان، شەتەک دەدات بە شۆڕشێکی واقعی لەدژی کاری بەکرێ و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری. جیاکردنەوەی بەتەواوی دین لە دەوڵەت و پەروەردە و گۆڕینی سیستەمی خوێندن و خۆڕایی کردن و ئیجباری کردنی خوێندن، قەدەغەی شەوکاری و کاری مناڵان و مافی هاوڵاتی یەکسان بۆ سەرجەم دانیشتوانی پاریس کە لەو دەمەدا زیاتر لە سەد (١٠٠) هەزار کرێکاری ئەڵمانی و پۆڵەنی و هەنگاری و ئیتالی تیا دەژیان.

ناسینی بە شکۆی مناڵانی دەرەوەی پەیوەندی نەریتی خێزان و مافی یەکسانی کرێی ژنان و پیاوان کە کێشەیەکی گەورەی خێزانە کرێکارییەکان بوو …هتد لەنێو جەرگەی شەڕی پروسیا (ئەڵمانیای ئێستا) و فەرەنسا، هەژاری کوشندە و کاری تاقەتپڕوکێنی و دوازدە (١٢) سەعاتی شەش ڕۆژە، نەخوێندەواری و نەخۆشییە بەربڵاوەکاندا، زۆر تایبەتە. ئەمانە شکاندنی ژورەکانی باستیلی سەرمایەبوون نەک، ڕیفۆرم.

لە زەمانی مانیفێستەوە

لە ئەوروپا بەگشتی و فەرەنسا و ئەڵمانیا و بەریتانیا و بەلجیکا و سویسرا، بزوتنەوەیەکی بەهێزی هەمە ڕەهەندی ڕادیکاڵی کرێکاری و سۆشیالیستی و دیموکراسی شۆڕشگێڕانە پەیدا ببوو دەیەی شەستەکانی ساڵی کۆمۆنە، دەیەی شکڵگرتنی یەکێتی و سەندیکا و خەباتی نێونەتەوەیی سوشیالیستی بوو. دەیەی پێکهاتنی دەیان و سەدان کۆڕی

خۆڕۆشنبیرکردن و ڕێکخراوبوونی کرێکاران بوو. لە (١٨٦٦) ئازادی چاپ و کۆبونەوە پەسەندکرا لەلایەن پۆناپارتەوە، دەیان ڕۆژنامە و سەدان میتنگ سازدەدارن.

ئەنتەرناسیۆنالی یەکەم (١٨٦٤)، نەقابەکرێیەکاریەکانی بەریتانیا (١٨٦٦)، حزبی کاری ئەڵمانیا (١٨٦٦)، پەرەگرتنی حزبەکانی سوسیال دیموکرات شوڕشگێر لە ئەڵمانیا، لەگەڵ پەرەسەندنێکی زۆر خێرایی پیشەسازی و سەرمایەگوزاری کشتوکاڵی و کۆبونەوەی دانیشتوان لەشارەگەورەکان. سەرمایە لەپێ کەڵەکەیەکی بێوێنە و هەڵتەقینی گەورە سەرمایەدارەکان و لەلایەکی ترەوە گەڵەکە هەژارەکان بە بڵاوتر و برسی تر و خێزانەکرێکاریەکان بە بژێویان دەبوو هەموو کار بکەن. کۆمۆنیزمی شۆڕشگێر ئیدی بەرەو هەنگاوی کۆمەڵایەتی چینایەتی گەورە دەردەکەوت، … لقەکانی ئەنتەرناسیۆنال لە ئەڵمانیا و فەرەنسا و بەلجیکا و بەریتانیا و ئەمەریکا و ڕوسیا لە گەرمەی تەهەڵچونەکاندا بوون.

هاوپشتی نێونەتەوەیی کرێکاری

ناردنی نوێنەری ئەنتەرناسیۆنال بۆ کۆمۆنە (ئەلیزابیت دیمتری و هاوڕێیەکی) کە دەیەمین ڕۆژ دەگەن، ئەلیزابیت کە خۆی بەڕەچەڵەک ڕوسی بوو وە بۆ خوێندن هاتبوو بۆ جنێف، لەوێ لەگەڵ کۆمۆنیستەکانی جنێف ئاشنایەتی پەیدا دەکات و ئەوانیش بۆ لەندەن بۆ لای مارکس دەینێرن، وە لەسەر داوای مارکس دەڕوات. هەر چەند تەمەنی ٢٠ ساڵە بەڵام یەکسەر دەست بە هەڵسوڕانی جددی دەکات و گەورەترین و کاریگەرترین ڕێکخراوە بەناوی (یەکێتی ژنان) دروست دەکات. کرێکارانی ئەڵمانیا لەشارەکانی بەرلین، لیپتزیگ، دیدرسدن، خیمنتز، هامبورگ، هانۆڤەر، برێمن، ئیلبرفێلد، نۆرمبیرگ، دەستیان بەچالاکی سیاسی و کۆبونەوەیان پشتیوانی بە کۆمۆنارەکان کرد. لە نامەیەکی پیرۆزباییدا سێ (٣) هەزار کرێکاری هانۆڤەر هاوچارەنوسی خۆیان بە کۆمۆنارەکان ناردبوو. (فرێرنارد ئۆگەست بیبل) هەڵسوڕاوی کرێکاری و ئەندامی پەرلەمانی ئەڵمانیا و دامەزرێنەری حزبی سۆشیال دیموکرات، لەبڵاوترین کۆمۆنستی نێونەتەوەیی بوو کە لە دژی سیاسەتی عەسکەرتاریەتی وڵاتەکەی خەباتی دەکرد داوای وەستانی جەنگی دەکرد کە ئەو دەم لەشکری ئەڵمانیا، تەوقی پاریسیان دابوو. کرێکارانی بەریتانیا و نەمسا و بەلجیکاش بەهەمان جۆر. بڵاوکراوە و ڕۆژنامەکانیان هەموو ڕۆژێک بەوردی ڕوداوەکانی شۆڕشیان دەگواستەوە.

شۆڕش و ڕیفۆرم و ژنان و کۆمونە

هەرچەند لەم نوسینەدا،هیچ دەرفەت نیە، ئەزمونی کۆمۆنە شرۆڤە بکەم. چەند دێڕێک زۆر بە پێویست دەزانم کە بینوسم لەپەیوەند بە حکومەتی دیکتاتۆری پرۆلیتاریای پاریس. کۆمۆنە لە دوازدە (١٢) شوێنی تر دامەزرا لە (لیۆن) و (مارسیلا) تەمەنیان دوازدە (١٢) ڕۆژ بوو. ببینن بۆرژوازی بە چ کوشتارێک حکومەتی هەڵبژێردراوی کۆمۆنارەکانی خاپوور کرد. سەد و نەوەد (١٩٠) هەزار کەس دەنگیان بە کۆمۆنەدا، چل و پێنج (٤٥) هەزار کەس دەنگیان نەدا. خێزانە بۆرژواکان زووتر شاریان چۆڵکردبوو.

ئەو دەمە کۆماری فەڕەنسا لە کێبەکێیەکی ئیمپریالی گەورەدا بوو لەگەڵ بەریتانیا و ئەڵمانیا، لە شەڕدا بوو لەگەڵ پروسیا، بەڵام کرێکاران و سۆشیالیستەکان، خەباتی بنچینەیی خۆیان جێنەهێشت و فریوی کێشمەکێشەکانی نێو باڵەکانی بۆرژوازیان نەخوارد.

مارکس لەو بارەوە زۆر بە باوەڕەوە دەدوێت، کۆمۆنە حکومەتی فراکسیۆنێکی بۆرژوازی نەبوو بدرێتە فراکسیۆنێکی تر. کۆمۆنە خۆی حکومەتێک بوو بۆ تێکشکاندنی ئەم ئامڕازە سەرکوتکەرە شەرمهێنەرە.

هەرچەند دووژنە هەڵسوڕاوی کۆمۆنە خۆیان پێشتر هەڵسوڕاو بوون لەگەڵ چەند ژنە بۆرژوازییەکی تر بۆ بەدەستهێنانی مافی دەنگدان، بەڵام هیچ گرنگییەکی لە کۆمۆنە نەبوو بۆیان، ئەوان بەشوێن گۆڕینی سیستەمەوە بوون تەنانەت لە حکومەتی کۆمۆنەشدا، ئەوان هەرچەند بەتاڵیۆنی خۆشیان هەبوو، وە دواین کەس بوون کە شکستیان خوارد، ژنان لەو دەمەدا بەتەواوی دەیانەویست قوچکەیی (هیراکییەتی) چینایەتی و جێندەری هەڵتەکێنن.

جەمال کۆشش

ئایاری ٢٠٢٥

"تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی" لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی دیکتاتۆریدا!.. نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی

تاوانەکانی ساڵی 1988ی رژێمی مەزهەبی لە ئێران زۆرن و بە تێپەڕبوونی ساڵان و رۆژان، رەهەندی زیاتری لێ ئاشکرا دەبێت. گومانی تێدا نییە کە هەموو لایەنەکانی ئەم تاوانە تەنیا رۆژێک دەخرێتە بەردەستی خەڵکی ئێران و جیهان کە ئەم دیکتاتۆرییەتە رووخا بێت.

لە هاوینی ساڵی ١٩٨٨ چی روویدا؟

هەرچەندە زۆرێک بابەت و گوتار لەسەر ئەم پرسە نووسراون و هەریەکەیان گۆشەیەکی ئەم تاوانە ترسناکەیان نیشانداوە، بەڵام لە هاوینی ساڵی ١٩٨٨دا، تەنها چەند هەفتەیەک دوای قبوڵکردنی بڕیارنامەی ٥٩٨ی ئەنجومەنی ئاسایش لەلایەن رژێمی مەزهەبیی ئێران و کۆتاییهاتنی شەڕی نێوان ئێران و عێراق، کارەساتێک لە پشت دەرگا داخراوەکانی زیندانەکانی رژێمی مەزهەبیی ئێران روویدا کە تا ئەمڕۆش وەک یەکێک لە گەورەترین (تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی) و (ژینۆساید) لە مێژووی هاوچەرخی ئێراندا ناسراوە. واتە کۆمەڵکوژکردنی زیاتر لە (30) هەزار زیندانیی سیاسی کە زیاتر لە سەدا ٩٠ی قوربانییەکانی، ئەندامان و لایەنگرانی سازمانی موجاهیدینی خەلقی ئێران بوون و ئەوانیتریش لە گرووپ و بزووتنەوەگەلێک بوون کە بە جۆرێک لە جۆرەکان لە ژێر کاریگەریی کەشوهەوای سیاسی و فیکریی ئەم رێکخراوەدا بوون. خاڵی هاوبەشی هەموو شەهیدانی ئەم قەتڵوعامکردنە، دژایەتیکردنی جددی و گشتیی ئەوان بوو بەرانبەر بە سیستمی ویلایەتی فەقیهی، کە رەنگە بەشێک لە ئیعدامکراوەکانیش بۆ خۆشاردنەوە لە دەرهاویشتەکانی ئەم تاوانە، لە لایەن رژێمی دژە گەلیی ئێرانەوە ئەنجامدرا بێت.

لەم تاوانە ترسناکەدا دەیان هەزار زیندانی سیاسی کە تەنانەت هەندێکیان، رۆژانی سەپێنراوی سزاکەیان تێپەڕ دەکرد، یان ماوەی زیندانیبوونیان تەواو بووبوو، لە دادگاییکردنەکاندا کە تەنها چەند خولەکێکی خایاند، تەنها بەهۆی پابەندبوونیان بە بیروباوەڕی سیاسی خۆیانەوە، سزای لەسێدارەدانیان بەسەردا سەپێندرا. ئەم

دادگایانە کە دواتر بە "دەستەی مەرگ" ناسرا، لە کەسانی وەک حوسێنعەلی نەیری (دادوەری شەرع)، مستەفا پورمحەمەدی (نوێنەری وەزارەتی ئیتلاعات)، ئیبراهیم رەئیسی (داواکاری ئەوکاتی تاران) و ئاخوند ئیشراقی پێکهاتبوون. زۆرێک لەو کەسانە لە پۆستە سەرەکییەکانی حکومەتدا بوون یان هەن، کە ئەمەش راستییەکی تاڵە و ئاماژەیە بە بەردەوامبوون و شەرعیەتدان بەو تاوانە لەلایەن دەسەڵاتی ئێرانەوە.

فەتوای خومەینی بە کۆمەڵکوژکردنی زیندانیانی سیاسی

خاڵی دەستپێکی ئەم تاوانە بە وێنەیە، فەتوای ئاشکرای خومەینی، دامەزرێنەری رژێمی مەزهەبیی ئێران بوو کە لە نامەیەکی فەرمیدا، فەرمانی دا هەموو ئەوانەی "لەسەر هەڵوێست"ن، بەبێ رەحمکردن لە سێدارە بدرێن. ئەم فەتوایە نەک لەسەر بنەمای پڕۆسەیەکی دادوەری، بەڵکو تەنها بەهۆی بیروباوەڕی سیاسی و ئایدیۆلۆژی و بە مەبەستی ژینۆسایدکردنی ئازادیخوازان و بەتایبەتی موجاهیدینی خەلق دەرچووبوو.
بەرپرسانی دیکەی دەزگای دادوەری و ئاسایشی وڵات کە لەم تاوانەدا ڕۆڵیان هەبووە بریتین لە: موسەوی ئەردەبیلی (سەرۆکی ئەوکاتی دادگای باڵا)، ئەحمەد خومەینی (کوڕی خومەینی و ئاڵقەی پەیوەندیی نێوان خومەینی و دەزگا ئەمنییەکان)، حەمید نووری (سەرپەرشتیاری پێشووی زیندانی گەوهەردەشت کە لە وڵاتی سوید، بە تاوانی بەشداربوونی راستەوخۆ لەو کۆمەڵکوژییەدا سزا درا) و چەند کەسایەتییەتری وەک ئاخوند رازینی، موقیسەیی و هتد. ئەوان نەک هەر بەشداربوون لە ئەنجامدانی ئەم تاوانە، بەڵکو ساڵانێکی زۆر بەرگریان لێدەکرد و بە "پێویست" و "شەرعی"یان دادەنا.

شریتە دەنگییە بەنرخ و ئاشکراکەرەکانی مونتەزیری

لەو سەردەمەدا ئایەتوڵڵا (حوسێنعەلی مەنتەزیری) کە جێگری خومەینی بوو، یەکێک بوو لەو چەند پیاوە ئایینیانەی کە دژی ئەم کارەساتە هەڵوێستیان گرت و ناڕەزایەتیی خۆی لە "کۆبوونەوەیەکی نهێنی لەگەڵ دەستەی مەرگ" تۆمار کرد. لە ساڵانی رابردوودا، شریتە دەنگییەکانی ئەم کۆبوونەوانە لەلایەن بنەماڵەی مەنتەزیرییەوە بڵاوکرانەوە. شریتی مێژوویی دووەم، کە لەمدواییانەدا ئاشکرا کرا، بە روونی ڕەهەندە کارەساتبارەکانی کۆمەڵکوژییەکە، هەروەها هۆشدارییەکانی مەنتەزیری نیشان دەدات.
مەنتەزیری لە یەکێک لە کاسێتەکاندا، روو لە ئەندامانی دەستەی مەرگ دەڵێت: گەورەترین تاوانی کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای شۆڕشەوە

هەتا ئەستا، لەلایەن ئەوەوە ئەنجامدراوە و لە مێژوودا شەرمەزارمان دەکەن. ئەو بە روونی باس لەوە دەکات کە ئەم کۆمەڵکوژییە نەک هەر لە بەرژەوەندی سیستەمەکەدا نییە، بەڵکو گورزێکی قەرەبوو نەکراوەیشە لە شەرعییەتی ئەو دەسەڵاتە.
لەگەڵ بڵاوبوونەوەی شریتە دەنگییە تازەکەی مونتەزیری لە چاوپێکەوتنی دووەمەی دەستەی مەرگ لە ڕەوتی کۆمەڵکوژکردنی زیندانیانی سیاسی لە ساڵی ١٩٨٨، ڕاستییەکی شۆک هێنەر سەبارەت بەم تاوانە گەورەیە ئاشکرا بووە (بی بی سی – شەوی دووشەممە، ١٥ی نەورۆزی ئەمساڵ). لەم شریتەدا کە بەشێکی سڕاوەتەوە، مونتەزیری بە جێختکردنەوە لەسەر بەرپرسیارێتی (ئەحمەد خومەینی) و وەزارەتی ئیتلاعات لە کۆمەڵکوژکردنی زیندانیانی سیاسی، بە ئەحمەد خومەینی وتووە کە "تۆ خەت پێت وتم کە (10) هەزار لەو کەسانە ئیعدام بکرێن کە تەنیا تاوانەکەیان، خوێندنەوەی ڕاگەیاندراوەکانی موجاهدینی خەلق بووە". ڕاستییەکیتر کە مونتەزیرد جێختی لەسەر دەکاتەوە، ڕق و کینەی جەماوەریی گشتییە بەرانبەر بە سیستەمی ویلایەتی فەقیهی و دەڵێت: "ویلایەتی فەقیهی بۆتە شتێکی قێزەون بۆ خەڵک، خەڵک وەزاڵە هاتوون لە دەستە ئەمانە… هەر ئەو بنەماڵانەی کوشتمانن، ئەستا هەموویان دەڵێن کەواتە (موجاهیدینی خەلق) ڕاستییەکانیان دەگوت!".
لەم شریتەدا مونتەزیری بە ئاماژەدان بە ژنانی موجاهیدینی خەلق کە لە ئۆپەراسیۆنی " بڵێسەی ئەبەدی" (فروغی جاویدان) لە پارێزگای کرماشان دەستبەسەر کرابوون، دەڵێت: "خەلخاڵی هەر لەرێ دانیشتبوو، وتی ٣٠٠ کچیان هێنابووە ئەرێ و پێم وتن هەر ئێستا هەموویان لەسێدارە بدەن".
هەرچەندە ئەمانە تەنها چەند دڵۆپێکن لە زەریا و درەنگ خراونەتە ڕوو، بەڵام بە بڵاوبوونەوەیان، چەند بەشێکیتری ئەم کۆمەڵکوژییە ئاشکرا کراون. تاوانێکی گەورە کە پرۆفیسۆر جاوید ڕەحمان، ڕاپۆرتدەری تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە نوێترین ڕاپۆرتی خۆیدا بە "تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی" و "ژینۆساید"ی داناون لە دژی موجاهیدین.
ڕاپۆرتەکەی پرۆفیسۆر جاوید ڕەحمان جەخت لەوە دەکاتەوە کە: "قەبارە و ژمارەی ئەوانەی دەستیان لەم تاوانانەدا هەیە، زۆر گەورەیە، لە ڕێبەری و دادوەرەکانی شەرع و داواکارانی گشتییەوە بگرە هەتا نوێنەرانی وەزارەتی ئیتلاعات و ئەندامانی "دەستەی مەرگ" و ئاسانکارەکانی ئەو تاوانە. لە پاسەوانانی زیندان و ئەندامانی سوپای پاسدارانەوە بگرە هەتا هەموو ئەوانەی ئاسانکارییان بە ئەنجامدانی ئەو تاوانانە کردووە لە بواری یاسا نێودەوڵەتییەکان و پەردە پۆشکردنیان". دەشڵێت "زۆرێک لەو کەسانە، تا ئەمڕۆش لە پۆستە

باڵاکاندا ماونەتەوە. ئەوانەی لە هەشتاکانی سەدەی رابردوودا بە پێی یاسا نێودەوڵەتییەکان تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی دیکەیان ئەنجام داوە، دەبێ لەپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت و بە سزایی دەبێ لە کۆماری ئیسلامی ئێراندا کۆتایی پێ بێت.”

کاتی رووخاندنی دیکتاتۆریی ئایینی گەیشتووە

دەیان ساڵە دوای ئەو تاوانە، خەڵکی ئێران ئێستا لە هەموو کاتێک زیاتر دەیانەوێت کۆتایی بە دەسەڵاتی ستەم و سەرکوت و چەوساندنەوە بهێنن. سیاسەتی سازان لەگەڵ ئەم رژێمە، بە تایبەتی لە لایەن حکومەتە رۆژئاواییەکانەوە، تەنیا بووەتە هۆی بەردەوامبوونی تاوان و سەرکوت و فراوانبوونی تیرۆریزم لە لایەن رژێمی ویلایەتی فەقیهی لە ناوچەکەدا. ئەمڕۆ نەک هەر لە ناوخۆدا شەرعیەتی سیاسی دەسەڵات لە ناو چووە، بەڵکو لە ئاستی نێودەوڵەتیشدا وەک یەکێک لە گەورەترین پێشێلکارانی مافەکانی مرۆڤ ناسراوە.

وشەی کۆتایی!

خواستی گشتیی خەڵکی ئێران روونە: ئەم رژێمە دەبێ بڕووخێت. خەڵکی ئێران لە ساڵانی رابردوودا، بە راپەڕینە یەک لە دوای یەکەکانی خۆیان و بە تایبەت لە ساڵانی ٢٠١٧، ٢٠١٩، ٢٠٢٢، نیشانیان داوە کە ئامادەن و خاوەن ئیرادەن بۆ هێنانەدیی گۆڕانکاری بنەڕەتی لە ئێران. هەلومەرجی عەینیی کۆمەڵگای ئێران، لە رووی ئابووری، کۆمەڵایەتی و سیاسییەوە، گەیشتووەتە ئاستێک کە هیچ چاکسازییەک لە چوارچێوەی ئەم سیستەمەدا بە مێشکدا نایەت. تاکە رێگای گەیشتن بە ئازادی و سەربەخۆیی لە ئێران، رووخاندنی رژێمی مەزهەبییە لەسەر دەستی خەڵک و موقاوەمەتی ئێران. ئەوەش پێویستییەکە زیاتر لە جاران، بانگەشەی ویژدانی مرۆڤایەتی لە سەرانسەری جیهان دەکات.
بەڵێ، کاتی دەسەڵاتێکی نەتەوەیی، جەماوەری، دیموکراتی و فرەیی گەیشتووە. بەڵگەکان ئاماژەن بەو ئەم راستییە کە ئەمساڵ، ساڵی رووخاندنی دیکتاتۆرییەتە لە ئێران.

نووسینی عەبدولڕەحمان گەورکی، نووسەر و شرۆڤەکاری سیاسی

دیسان ئاسۆ حاجی قووڕمیش کرایەوە.. گۆران هەڵەبجەیی

سەعد قوڕەیش دەربارەی نووسەرە قەڵەمفرۆشەکان دەڵێت :{لە قۆناغێکدا کە ستەم دەگاتە ئاستێکی باڵا ،ئەو دەمە کایەی ڕووناکبیری دەبێتە کاڵایەک بەئاسانی لەلایەن ڕووناکبیری بەئەزموونەوە هەڕاج دەکرێت،ئەو ڕووناکبیرەی کە خۆی وەک (خاوەن پیشە) دەبینێت نەک وەک خاوەن پەیامێک کە لەوانەیە نرخەکەی لەدەستدانی ژیانی بێت.}

د.عەبدولکەریم بەکاریش لەم بارەوە دەڵت[ڕووناکبیری ڕەسەن ئەوکەسەیە کە هەڵگری ڕاستیە بەرامبەر بە هێزی ستەمکار، ڕووناکبیری ساختەش ئەوکەسەیە کە نانی لەسەر وەستانیەتی لەگەڵ زاڵمدا دژ بە زوڵم لێکراو]

کارەسات لەوەدایە خۆت بەڕووناکیر و نووسەر بزانیت و داکۆکی لە دەسەڵاتیکی گەندەڵ و ستەمکار بکەیت. لەوە کارەساتتر ئەوەیە کە ئەو نووسەرە تەواو دڵنیایە لەوەی کە خودی خۆیشی بڕوای بەو قسانە نیە.

لەهەردوو زۆنی زەردو سەوز چەندین قەلەم بەدەست هەن کە هەردەم وەک پاسەوانی سەرکردەکان لەئامادەباشیدان بۆ پیاهەڵدان و جوانکردنی ڕووخساری ڕەشی سەرکردەکانیان ئەمانە هەرچی بەهای ئەخلاق و ئینسانی و ویژدانی هەیە لەدەستیان داوە،تەنها شتێک کەلەدەستیان نەداوە خەسڵەتی (ماستاوکردنە) بۆسەرەوەی خۆیان. یەکێک لەم ویژدان فرۆشانە کەسێکە سەربەزۆنی زەرد بە نێوی {ئاسۆ حاجی}،ئەم کەسە لەوجۆرە [کۆیلەنووسەرا نەیە] کە کوردستان ئاوبیبات،خەڵک لەوە زیاتر هەژاربێت،مووچە نەبێت،خزمەتگوزاریەکان وەک ئاو کارەبا تەندرووستی خوێندن ڕێگاوبان لە خراپترین دۆخدابن ،ئەم مێش میوانی نیەو ویژدانی مردووی نابزوێنێت،بەڵام گەر کەسێکی باڵای حکومی یا حیزبی سەربە پارتی جوڵەیەک بکات ئەم خێرا وەک بووکە شووشەی قووڕممیشکراو دەکەوێتە جوڵە.

قووڕمیشکردنەوەی ئەمجارەی دەربارەی [دەسکەوتە مەزن و ستراتیژیەکەی] مەسرور بارزانیە کە لە واشنگتۆن وەک ڕێبوار وەلی دەڵێت (لەسەر بەتانیەکی تەحالووف] واژۆ کراوە.

ئەم قەڵەم رسواو سوکانە ئامادن مێروویەک بکەنە فیلێک لەبەرژەوەندی دەسەڵات ،خۆ گەر بەپێچەوانەوە کەماسی و شکستی بێت ئەوە بێبەهای دەکەن.

ئەز ناچمە ناو تەفاسیلی پیاهەڵدانەکەی ئاسۆ حاجی کە بەر لە چەند ڕۆژێک لە ماڵپەڕەی شارپرێس بە ناونیشانی{ئەو گرێیەی مەسرور بارزانی لە ئەمەریکا کردیەوە} پەستی کردبوو، بەڵکو تەنها ئەو بڕگانەی لێوەردەگرم کە سوود بەم وتارەم دەگەیەنن.

سەیری ئەم بڕگەیە بکەن کە چەند گاڵتەجاریە ،چەند وێرانە کەدەڵێت:
(لەدوا ڕۆژەکانی ئەو کابینەیەی مەسرور بارزانی بە ماوەی نزیکەی شەش ساڵە سەرۆکایەتی دەکات، دەسکەوتەکانی گەیاندە ئاستێک، کە خەڵکی کوردستان بەئومێدو خۆشحاڵیەوە چاوەڕێن کە سەرۆکایەتی کابینەیەکی بەهێزترو پڕ دەسکەوتتری لێبکەن.)
ئاخر بۆ ویژدان بەچ ڕوویەکەوە باسی دەسکەوت دەکەیت ؟ ئایا نەتبیستوە لە خەڵک و تەنانەت هەندێک لە پارتیەکانیش بەدزیەوە دەڵێن شکستخوارترین کابینە ئەم کابینەی مەسرور بووە. مەبەستت کام دەسکەوتە؟ بۆ کارەبایی، بۆ ئاویی، بۆ مووچەیی ،نادادپەروەری،زیادبوونی دزی و گەندەڵی، نەمانی فەزای ئازادی،کووشتنی نەیاران، بەندکردنی ڕەخنەگران.
یا تەخشان و پەخشانکردنی داهاتی هەرێم بەئارەزووی خۆی،داگیرکردنی زەوی خەڵک و دەوڵەت و پێدانی بەنرخی تەڵەکە بە مافیاکانی پارتی، نازانم چیترت بۆ بنووسم.

لەم بڕگەیەشدا ئاسۆ نووسیویەتی:
{لەو چەند ساڵەی ڕابردوو، مەسرور بارزانیو کابینەکەی ڕوبەڕوی ئاڵنگاریو فشارو هەرشی زۆر توند بونەوە، بەڵام ئەوانە تەنها بونە هێزێک بۆ ئەوەی دەستبەرداری ستراتیژیەتی بونیادنان نەبێت، لەڕێگەی ڕاستکردنەوەی هەڵەی خواری حوکمڕانیو گرتنەبەری ڕێگەی دروست بۆ گرەنتیکردنی ئایندەیەکی گەش بۆ کوردستان.}
دیارە ئەم ئاسۆیە لەهەسارەیەکی دی دەژی واباسی ئالنگاری و فشارو هەرشی تووند دەکات.خۆزگە بمزانیایە ئەو فشارانە لە چ لایەنێکەوە دێن ، ئەودەمە پێناسەیەکی گونجاوم بۆدەکرد،ئاخر کە دەوڵەت بچوکترین ڕەخنە بگرێت بەتایبەتی لە زۆنی زەرد ؟ گەر شتی وا ڕووبدات هەر بەڕۆژی ڕوناک دەیفڕێنن و بەدەردی سەردەشت عوسمانی دەبەن ،خۆگەر مەبەستی یەکێتی بێت ئەوە ئەوان لەحکومەتدا بەشدارن ،ناڕازیەکانیان تەنها بەڵێ بەڵێو هیچی تر .
سەبارەت بە دەستەواژەی {ڕاستکردنەوەی هەڵەی خواری حکومڕانی ،دیارە مەبەستی کابینەکانی پێشوی نێچیرڤ ،پێم وایە ئەمەش پەیامێکە بۆ ڕێگەخۆشکردن بۆ بەردەوامی مەسرور لەکابینەی داهاتوودا.
حەقیقەتێک هەیە پێویستە بیڵێم ئەویش ئەوەیە هەرچی کابینە هەیە

بەخواری هاتوون ، هەر کابینەکی نوێ دامەزرابێت لە کۆتایدا خواروخێچیەکەی لەوەی پێشتر زیاتر بووە ،بۆ دانپیانانی خەڵکی هەرەم ئەم کابینە بەسەرچووەی مەسرور لەهەموویان خوارترە ،بەجۆرێک خوارە کە هەرگیز ڕاست نابێتەوە.
لەکۆتایدا دەڵێم مەراڵ ویژدان پێویستن بەمرۆق تا ڕاستیەکانی پێ ببینێت ،خۆگەر نەبوون ئەودەمە حسابی مرۆڤەکی زیانبەخشی بۆدەکرێت.

چیرۆکێ کە نەمنوسی.. نەوزاد بەندی

بە نیوەڕۆیەکی هاویندا ڕێت ئەکەوێتە چۆڵەوانییەک، هەتا چاو بڕکا دەک و داڵی ووشک و زەردهەڵگەڕاو ئەبینی، بەشێکی دەشتەکە سووتاوە، زیکزیکەیەک به دەکەکەوە وشکهەڵاتووە، دڵۆپێیەک ئاو لە هیچ شوێنێکەوە نابینی، بەرێ بەرێ قوڵگت ئەبێ بە پێڵاس، حەز ئەکەی جنێوە بدەیت، بەس نازانیت بۆ کێ.
نیمچە بایەکی گەرم دێت بە ڕووتا، لەگەڵ خۆیدا بۆگەنێک ئەدا بە لووتتا، ڕەنگە بۆگەنی پشیلەیەک بێ کە ئوتومبیلێک شەلابەتی، یان باڵندەیەکی مردارەوە بوو..یاخود مەڕێکیان لەو دەشتەدا کەوڵ کردبێ، ناوسک و پێستەکەیان بە جێهێشتبێ و بۆگەنیان کردبێ، لەگەڵیدا ڤینگەی هەزاران مێش ئەبیستی، وات لەدەکەن ڕابکەیت، مەرج نییە بۆ کوێ، گرنگ ئەوەیە ڕابکەیت و دوور بکەویتەوە و تەواو..
لێرەدا نزیکترین هاوڕێم لە ڕاست ئەبێتەوە، ئەڵێ : جا کوا ئەمساڵ دەک و داڵ هەیە؟ سوپاس بۆ خوا بارانێکی زۆر باریوە و له وشکەساڵیی دەرچووین، دەشت و دەر هەمووی چەم و کانی و کارێز و قەڵبەزەیە .. بەڕێکەی دوکانیش سەرڕێژ بووە.
یەکێکی تریان ئەڵێ، بە هیچ جۆرێ ڕێپێدراو نییە مەڕ و ماڵات لە دەشت و دەر کەوڵ بکرێن، لە هەموو شارەکانا قەسابخانەی گەورە و پاک و تەندروست بنیاتنراون و پزیشکی بەیتاڕی تایبەت پشکنینی گشتی بە مەڕ و ماڵات ئەکەن پێش سەربڕینیان، هەر بۆیە دەڵێی مەڕ سەربڕینەکەت ڕەنگە داواکاری گشتی بێنێتە سەر خۆت و پەلکێشی دادگات بکەن.
مەبایلەکەم زەنگی هاتنی نامەیەک ئەدات بە گوێمدا، ئامۆزایەکمە لە

فەڕەنسا، نوسیوەتی: کاکی من! خراپ دەستت داوەتە، بە تەمای ببی بەچی؟ کافکا؟ ستانداڵ؟ گۆرکی؟ وازبێنە برا، ئەوە تازە لە دەرەوەی کەڵچەر و شتن،خوا نانێکی داوە، بە خەت بیخە و لەسەرئێشە مەگێڕە، بەچی عەسابێیەکت لە تاین بە و فیشەکبارانت بکا؟ ئەو وەسفە ترسناکە چییە کردوتە.

ئەچمە نانەواخانەکەی عەتوش، لە پشتەوە کەسێ قەڵەم ئەگرێ، ئاوڕێکی خێرای بۆ ئەدەمەوە، سالە زیکەی هاوڕێی حوجرەی پێش نیو سەدە ئەبینم، ڕشتنی عەرەقێک و هەناسەیەکی ساردم لە هەمان کاتدان، لە کاتێکدا پێنجە ڕەق و شین هەڵگەڕاوەکانی وەک جاڵجاڵۆکەیەکی گەورەی قەزەون لە قەڵەم ئەکەمەوە، پێی ئەڵێم: هەتیو! دەستت ئەڵێی مەنگەنەیە، ئەم حەرەکەی قەڵانە کەی تەرک ئەکەی؟

سالە زیکە ڕێک بە پێکەنینەوە قوقەی کەڵەشێری نەخۆشئاساکەی پێش پێنجا ساڵەوە، ئەڵێ: ئە کە ئەوەندە ئەترسیت، بەچی وا خراپ ڕەخنە لە حوکمەت ئەگریت؟ ئەو پەرەگرافەی کە دزەی کردووە، هەر ووشەیەکی میرازییەکی چاکی پێوەیە..

ئەمەوە پێی بڵێم کام پەرەگراف و ..کام ووشە و .. چ گەمژەییەکە دەستت داوەتە، بەڵام پێم باشە قسەی تێدا خەرج نەکەم، پارەی نانەکەم لە ڕیزی سەرەگرتنەکە دەردەنم و بە تووڕەییەوە ئەڵێم، گوێم لە نییە لە دواوە سالە زیکە چی دەڵێ و چی ناڵێ، هەندێ جار پیاو لە ناکاو تووڕە ئەبێ، ڕەنگە ئەو شتەی بە هەیەوە تووڕە بووە، شتێکی ئەوتۆ نەبێ، ئەتوانین بڵێین ئەو شتە هاوکاتە لەگەڵ پێبوونی دەت لە تووڕەیی و خۆ خواردنەوەی ساڵەهای ساڵ و لەڕزانی.. حەزم کرد زۆر خێرا لێی دوور بکەومەوە نەک سەڵاوی ئەو تووڕەییە، دەم و قەپۆزیم پێبشکێنە، لەگەڵ هەر هەنگاوێکمدا ئەهاتە بەرچاوم کە چۆن بە هەموو هێزی خۆمەوە مشتەکۆڵەیەک لە نێوان دەم و لووتی ئەدەم، لەو شوێنەی کە سەمێڵی لە نەدەڕوا، پێمان ئەوت مەغۆل، ئاخر مەغۆلەکان چاڵی خوار لووتیان مووی لێ ناڕوێ، هاوکات لەگەڵ پژانی لوتی و لەقبوونی دوو دانە کەروێشکییەکەی، بیر لەوە ئەکەمەوە ئەبێ سالە چی ووتبێ وا بەو هەموو هێزەوە، ئەو مشتەکوڵەیەم پیا کێشاوە؟ لەوەدا خۆیشم نازانم کە ئەو مشتەکۆڵەیە کۆکراوەی تووڕەیی دەیان ساڵە، مشتەکۆڵەگەلێکی دەیان ساڵە شاردوومنەتەوە و نەموێشاندوون، دژی ئەو مامۆستا حیزبییانەی زانکۆ کە لەبەر بێلایەنیی و بێکەسیمەوە نمرەیان لێدەشکاندم بۆ ئەوەی کاروانی خوێندنی باڵام پێک بخەن و ڕەوانەی سەربازگام بکەن. هەی ئەو عەریفە نەخوێندەوارانەی لە هیچ و خۆڕایی سزای توندیان ئەدام..هی ئەو بەڕێوەبەر و فرۆشیار و پاسەوانی بازگە و وەزیر و کابینەی حوکومیی و شۆفێری تەکسی و هاوڕێ و دراوسێ کەویانەی کە ئەشکەنجەیان داوم و

کاردانەوەم نەبووە و بەسەر خۆمم نەهێناون..
لەو سەری شەقامەکە ئاوڕ ئەدەمەوە بۆ ئەوەی دڵنیابم لەوەی دەم و قەپۆزی سالە زیکەم نەشکاندووە، لە دوورەوە نێوان لووت و دەمی بە لێڵیی ئەبینم، زۆر ئاسایین و خۆێنیان پیا نایەتە خوارەوە، ڕێک وەک هی هۆلاکۆ وایه، دوو چەپک سمێڵی بە یەکتر نەگەیشتوو، چاڵێکی خوار لووتی لوس و سفت و بێ موو، لە جێسابونی گەرماوە کۆنەکان ئەچوو، کەواتە مشتەکۆڵەم نەوەشاندووە
ــــ وەرەوە، نانەکەت ببە، مەترسە، بەرپرسێکی باڵای ئاسایش ئەناسم .. وەرەوە ..مەتۆرێ ..!
شەو سەعات دە و چارەک، ئەمەوێ تەماشایەکی بەشێکی ڕۆمانی ئاغاکانی ئاکچەساز بکەم، خوشکە گەورەکەم زەنگم بۆ ئەکا :
ــــ بەڵێ، فەرموو ..
ــــ ئەڵێی گیانی خۆت لێ زیادە؟ ئەمانە کاغەزی سپی ئەخوێننەوە، وا ئەزانی نازانن دڕک و ووشکەساڵیی و بۆگەنی پشیلەی تۆپیو مەقسەدت لەوانە؟
ــــ تۆ ئەمەت لە کوێ خوێندۆتەوە؟
ــــ وا دیارە ئاگات لێ نییە، لە تیکتۆک ملیۆنێک فۆڵۆیان کردووە و دەیان هەزار دەستخۆشی و جنێو و هەڕەشەت بۆ هاتووە؟
هەناسەیەکی ساردی تر هەڵئەکێشم، هەوڵ ئەدەم بەسەر خۆمیدا نەهێنم و توووڕەییەکەم قوت بدەمەوە ..

ــــ ئێستا من چی بکەم ؟
ــــ وەڵا خۆت ئەزانی .. ڕەفیقەکانت هەموویان بوون بە ملیۆنێر و ملیاردێر، لە ئەستەمبوڵ و دوبەی ڤێلایان هەیە، تۆیش به دیار کیبۆردی مۆبایلێکی پەنجا هەزارییەوە، خەریکی سەری خۆت ئەکەی بە فەتارەتێکاــــ
ــــ چ سەگبا بێ پەرەگرافێ نوسینی منی خستۆتە ناو تیکتۆک؟
ــــ خۆت ئەزانی ..ڕەنگە هاک کرابیت، ڕەنگە هەر چوار دەوری ماڵەکەت کامێرای چاودێریی و شت بێ ــــ
قسەکەی پێ ئەبڕم و مۆبایلەکە دادەخەمەوە، هەمان کات، پاوەر ئۆفی ئەکەم، بە خۆم ئەڵێم : لەم دارستانەدا مۆبایلت بۆچییە؟ لەم دز و درۆزنخانەیەدا قسە لەگەڵ کێ ئەکەی؟ لەم ترسنۆکخانەیەدا..لەم کۆیله و کاسەلێسستانەدا، بە تەمایت چی بنوسیت و کێ پێشبەخەیت؟ لەم جنێو و جڕت و چەقەنەخانەیەدا..لەم گەوادخانەیەدا.. لەم گ□ستانەدا بە تەمایت کێ زیندوو بکەیتەوە؟ کێیت تۆ کابرا؟ حەزرەتی عیسایت یان مەهدی مونتەزەڕ ؟
دەست بۆ قاوەکەم ئەبەم، لە مێژە بەسەر ئاغاکانی ئاکچەسازدا

ڕژاوە.
دوو ڕۆژ دوای ئەوە نامەیەکم لە ژمارەیەکی نەناسراوەوە بۆدێت، پڕ
پڕە لــه جنێــو، لە کۆتایــیدا نووســراوە ئەگەر دەمکــوت نەبیــت،
جنێوەکانت بۆ ئەکەین بە فیشەک.
دوای ئەوە چەند ئیمەیڵ و نامەی مەسنجەر و وەتس ئەپ و تیلیگرامم
بۆ هات ..
(بە تەمای عەقڵی خەڵکەکە پاوان بکەی؟ خەیاڵت خاوە.. تۆ لە گیزەی
مێشولە لاوازتریت... هتد)
(بە عــومرێکی پیــره مەڕییەوە، چــی ئەکەیــت لە تیکتۆکــا؟ کێ
ئەتخوێنێتەوە؟ بۆ کێ ئەنوسیت؟ وا ئەزانیت ئاوایی بێکەسە؟ ......هتد)
(براکەم ، ڕوونکردنەوەمان لێت ئەوێ، ئەو هەموو ناشوکریی و کفر
بە نیعمەتە چییە کردووتە؟ مەعقولە باسی جێگایەکت کردووە، هیچ
نیعمەتێکی خوای تێدا نییە؟ ئەمە چ گومڕایی و سەرلێشێوانێکە؟ ئەمە
کوفرێکی سەریحە تۆ کردووتە، ئەبێ بە خێرایی ئەو ....هتد)
(واز لەم جوکە جوکە بێنە، ئەزانین پیاوی کێی، خۆت و ئەویش سەد
ساڵی تر چەنە بدەن، کەس ئاوڕتان لێ ناداتەوە، هەموو ئاوی دوکان و
دەربەندیخان بخۆنەوە، کەس پێتان ناڵێ عافێتتان بێ، ....هتد)
(خۆت بە چی ئەزانیت قەلە ؟ لە دوو تەڵە میران ئەچی، پارویەکیت
نە بۆ خواردن ئەشێیت، نە هیچ کەسێ قێزی دێت تەماشات بکات .... هتد
)
(وا مەزانە لێت بێ ئاگاین، سەردانی مزگەوت ئەکەیت و پێشتر بۆ
چاوبەست لەسەر کورسییەکانی دواوە نوێژت دائەبەست، ئێستا ڕێک له
پشت ئیمامەوە، قامەت ئەکەی، ئەو دڕکە لە ژێر پێت دەردێنین و
..فێرت ئەکەین عەلی کوڕی کێیە ، هەی تیرۆریستی ....هتد)
ســێ ڕۆژ دوای ئەوە بەڕێــوەبەرەکەم کە 25 ســاڵ لە خۆم بچــوکترە،
زەنگێکی بۆ کردم :
ــــ هەتا ژوورەکەم دێیت؟
ــــ نەخێر ناتوانم بێم یان ڕاستتر ناتوانم ڕێ بەخۆم بدەم بێم ..
دوای پێنج خولەک خۆی هات، ووتی : من وەک خۆم هیچ کێشەیەکم نییە،
پارێزەرێک و دوو نووسەری دادگا لە ژوورەکەم دانیشتوون، نازانم
بۆچی هاتوون، داوای تۆ ئەکەن، ئەیشڵێن کۆمپانیاکەتان ڕەنگە لە
ڕیزبەندییدا دابەزێ بۆ پلە دوو ..ئەڵێن داواکاری گشتی ناردوینی،
هەتا دۆسیە بۆ تۆ بکەنەوە و ئیفادەت لێوەربگرن.
بەڕێوەبەر وەک مناڵێک وابوو تەماشای باپیرێکی قومارچی و ب□د□م□ست
بکا، بەو جۆرە بە ترس و دڵەڕاوکێوە تەماشای ئەکردم، نەیئەوێرا
یان شەرمی ئەکرد بپرسێ چیم کردووە وا ئەو هەموو کاربەدەستەی
دادگا پێمەوە سەرقاڵ بوون..

کچ پارزگارکی بامام ناوند و ش ئسمر، لگ دوو پیاوی تمن ل نوان 30 ب 35 سایدا، ب یز لسر کورسی و مزی بوبر دانیشتبوون. دوو پیاوک یککیان مووی پو نبوو، ئوی تریان یش و سمکی خورمایی بردابو، ل ئکترک ئچوو پش 40 سا ل فیلمکدا بینیبوم، لو ئچوو ئو ئکتر ل ناواستی فیلمکدا کوژرا ب یان فنرا ب.

پارزرک لچککی ترازوو کرد، ب ئوی سیرم بکا، ووتی : ناوی سیانیی و سای ل دایکبوون و ژماری مبایل و ناونیشانی کار و ناونیشانی مکت ..

ـــ ت ل سای چندو شت ئنوسی ؟

ـــ ل منایو ..

ـــ یکم نوسینت کی باو کرد تو ؟

ـــ سای 1984

ـــ ل چ باو کراویکدا؟

ـــ گڤاری کاروان

ـــژمار چند ؟

ـــ ژمار 32

ـــ گزی نوسینکت چی بوو؟

ـــ شیعر

ـــ ناونیشانی شیعرکت ل بیر ؟

ـــ ب ..یکم بابت ک باوی ئکیتو قت ل بیرت ناچتو، ناونیشانی شیعرک : برگی چیا بوو.

خانمی پارزر لناکاو زر میهربان بوو لگمدا، چاوی لسر هندگرتم، وک ئوی ل مندا ب دنیایکی زر گورتر لم دنیای بگ ..

ـــ ئو کات چ کار بوویت ؟

ـــ ل زانکی موس تلب بووم، ل پلی یک، کلژی زانستی.

ـــ هیچک لو شیعرت ل بیر؟

ـــ ک ئزان

برگی چیا

بجگ لبرد، چ برگک؟

بفر و شبا و سرمای..

گرمی و تیشک و وناکی ی ..

لوار .. گژ و گیای ..

کختی قو .. تاریکیی

خاک و خ

گیانوری ئازا وسرک

گەواڵە هەوری نەویە ..
بارانە .. گوڵ و دەکە ..
کانزای بێنرخ و بێ نرخە ..
لەو شارانەیش کە هێشتا هەتاویان تیا نەڕواوە
بەرگی چیا بێجگە لە بەرد
خوێن و دەنگ و ئاگرێکی هەڵکراوە ..

کچە پارێزەرەکە بە چمکی لەچکەکەی نێوان هەردوو چاوی سڕی و بە چەند چرکەیەک سەری داخست، هەمان کات پیاوە ڕیش و سمێڵ خورماییەکەی له ناوەڕاستی فیلمەکەدا کوژرا بوو یان ڕفێنرابوو، بە کەمچیکەدانییەوە ووتی :

— نەهاتووین کێڵی شیعرییت بۆ سازکەین و خەڵاتت بدەینێ، لەبەر ئەوە مەرج نییە هەموو پرسیارەکان بە ووردیی وەڵام بدەیتەوە.

پیاوە کەستەکە بەردەوام شتی دەنوسی، واتا هەرچی قسەیەک بکرایە، ئەو ئەینوسی، دەست و خەتێکی جوانی هەبوو، بە خەتی ڕوقعەی وورد، پیاو حەزی ئەکرد بیخوێنێتەوە.

کچە پارێزەرەکە سەری بەرز کردەوە، چاوەکانی سوور بووبوونەوە، لە نەخۆشێکی تالاسیمیا ئەچوو یان ئێشکگرێک شەوێکی دوور و درێژ بێدار بووبێ، زۆر بە گرنگیی و عەشقەوە تەماشای ئەکردم، وەک ئەوەی وونبوویەکی ساڵەهای ساڵی له پڕێکدا دۆزیبێتەوە و نەوێرێ وەک ئەرخەمەدس بە ڕاکردن بڕواتە دەرەوە و هاوار بکا : دۆزیمەوە !

— لەو ساڵانەی زانکۆدا چالاکیی سیاسی و نەتەوایەتیت هەبوو ؟

— نەخێر .. من قەت نەچوومەتە حەوشه و داڵان و هەیوانی هیچ حیزبێکەوە .. بەڵام زوڵمم پێناخۆش بووە و بەرەنگاری بوومەتەوە ..

— وەکو ؟

— وەکو ئەوەی کە کورد ئەنفال کرا، لە ڕۆژی زانکۆدا، پێشانگایەکی شێوەکاریم لە کۆلێژەکەمان کردەوە، یەکێک لە تابلۆکان باسی لە ئەنفالی ئەکرد..هەروەها ڕۆژنامەی شەرارە و ڕێبازی نوێمان لە نێوان خۆماندا بە نهێنیی دەستا و دەست ئەکرد، کتێبەکانی لینین و مارکس و سارتەریش ..

— چۆن؟ تابلۆکەت چۆن بوو؟

— تەختی تابلۆکە ڕەش بوو، واتا کاغەزی ڕەش، لە پشتەوە دوومناڵ دەستی دایکیان گرتبوو، لەگەڵ گوێدرێژێکدا ..

ناوی تابلۆکە : الرحیل نحو المجهول .. واتا کۆچکردن بۆ جێگایەکی نادیار.

— چی ڕوویدا ؟

— ڕۆژی دووەمی پێشانگاکە، لێپرسراوی ئاسایشی کۆلێژ، دکتۆر

جوبڕائیل بەرسوم، ئەو تابلۆیەی لێ کردەوە.

ــ ئێ ؟

ــ بە جەماعەتی ئیتیحادی کۆلێژی وتبوو : هەی گەمژە و خو□□یانە! ئەم کابرایە ڕەخنەی لە قائیدی زەرورە و عەمەلیاتی ئەنفالی مەجیدە گرتووە، چۆن پێتان نەزانیوە؟

وتبوویان کە لێمان پرسیوە بابەتی ئەم تابلۆیە چییە، هاوڕێیەکی وتوویەتی : زوجها ظاربها بالتوثیة و طاردها مع جهالها ..

ــ یەعنی چی ؟

ــ تۆ عەرەبی نازانی ؟

ــ نەخێر .. ئێمە نەوەی دوای ڕاپەڕینین، زمانی عەرەبی فێر نەبووین..

نەمئەتوانی تەماشای چاوەکانی خانمی پارێزەر بکەم، وەک دوو پەپولەکە بە ڕوخسارمەوە نیشتبوونەوە.

ــ واتا ئەم تابلۆیە باس لە ژنێک ئەکا هاوسەرەکەی بە تێڵا لێی داوە و لەگەڵ هەردوو مناڵەکەیدا دەری کردووە، هاوڕێیەکم بەو جۆرە بۆ لیژنەی تەلەبە بەعسییەکانی لێکدایەوە، بۆ ئەوەی بهێڵن لە پێشانگاکەدا پیشانی بدەین.

ڕیش خورماییەکەی کە لە ئەکتەرێکی کوژراو یان ڕفێنراوی کۆن ئەچوو، بۆ جاری دووەم بێزار بوو، ناحەقیشی نەبوو، چونکە هەستی بە جۆرێک لە هاوسۆزیی ئەکرد لە نێوان من و خاتونی پارێزەردا، بە خێرایی و دەنگێکی تا ڕادەیەک تێکەڵ وپێکەڵەوە ووتی : سڵاواتی ل□ب□د□ن کاتمان بە دەستەوە نەماوە.

ئێمە لێرەدا هاتووین بۆ لێپرسینەوە و تەنانەت دادگاییکردنیشت..بە کورت و کرمانجیی ئەم پەرەگرا□ی تۆ نوسیوتە، تیکتۆکەرێکی بەناوبانگ لە واڵی خۆیدا بڵاوی کردۆتەوە، ناوی خولە زیکزیکەیە و .. بە ووشەی (زیکزیکەی وشکهەڵاتوو) سەرسام بووە.. ئێمه کێشەمان لەگەڵ هیچ دەقێکی ئەدەبی و هونەریدا نییە، ئەزانین هیچ کاردانەوەیەکیان نییە و هیچ کەسێ نایانخوێنێتەوە، بەڵام ئەم پەرەگرا□ی تۆ لە واڵی تیکتۆکی خولە زیکزیکەدا بینەرێکی زۆری هەبووە، واله دوو ملیۆن کەس نزیک ئەبێتەوە..ئەگەر بزانیت تەنها حەوت سەد هەزار کەس ئامad□ی دەنگدانی ئەنجومەنی نوێنەران بوون کەچی دوو ملیۆن کەس لە دەوری ئەم پەرەگرا□ی تۆ کۆبوونەتەوە لە واڵی تیکتۆکی خولە زیکزیکەدا، ئەزانیت چ کارەساتێکە؟ واتا ئێستا خولە زیکزیکە ئەتوانێ بە چەقەنەیەک حوکمەت پێک بێنێ و پەرلەمان هەڵوەشێنێتەوە ..

من پێکەنینم ئەهات، خاتوونی پارێزەر بە ووردیی تەماشای ئەکردم، وەک ئەوەی تەماشای تابلۆیەکی ڤنسنت ڤان کوخ بکات ..

کوژراو یان ڕفێنراوی ناوەندی فیلمی پێش 40 ساڵ، بەردەوام بوو لە قسەکردن :

هەر بەیە ئەوەی لەسەر تەیە، داوایەک لە دادگای کەسێتیی تەمار بکەیت و داوای مافی خاوەندارێتیی ئەو پەڕەگرافە لەسەر خولە زیکزیکە تەمار بکەیت، ئارەزووی خۆیشتە ئەتوانیت داوای قەرەبووی مادی و مەعنەویشی لەبکەیت، ئیتر بەو جۆرە پەڕەگراف لە واەی ئەودا ئەسەرەتەوە و دەتە واەی تە، وەک پێستەکانی ترت تەنها دوانزە کەس ئەیبینن و تەنها سابیر و ئەرسەلان ئالانی و نەبەز موستەفا لایکی دەکەن، وەک دەقەکانی ترت.

— واتا کەشەکە سیاسیی نییە، تەنها بەریەککەوتنی زیکزیکەیەکی ووشکهەڵاتوی پەڕەگرافەکی تەیە لەگەڵ شەڕەتی زیکزیکەی خولە و جەماوەرە بە شومارەکەیدا، ئەوەیش ڕەنگە کارەساتەکی سیاسی لە بەرپا بە، چونکە تا ئەستا، بەجگە لەو پەڕەگرافەی تە، هەرچی پێستی خولە زیکزیکەیە نوکتە و قسەی قۆڕ و ملیۆنەها لایک و دە و دەستخۆشیی هەیە، ئەوانە ئاساییین و پەیشمان خۆشە، با خەڵک بە خۆیان نوکتە بگێڕنەوە و پێبکەنن، بەڵام ئەم پەڕەگرافەی تە لە واەی خولە زیکزیکەدا، کارەساتەکی نیشتمانییە و هەڕەشە لە ئەمنی قەومیی ئەکات …هتد

— بە بنەبەکردنی تەواوەتیی بابەتەکەیش لەناو ئەو جەماوەرە دووملیۆنییەدا کە ڕەنگە ئەستا بووبن بە سێ ملیۆن و زیاتریش، پێویستە تە بە شێوەیەکی پۆزەتیف و گەشبینانە ووشەکانی (بە ئاویی و زیکزیکەی وشکهەڵاتوو، دەک و داە ، پەڕەی سووتاو، بەگۆن، پشیلەی شەلراو، باڵندەی مردارەوە بوو، مەڕەی سەربڕاو، قینگەی مێش، ڕاکردن) لەک بدەیتەوە، بۆ نمونە بەڕەی ئەو ووشانە وەک لەکدانەوەی خەونەکان، پێچەوانەکانیان ڕاستن و .. ووڵات ئاوەدانە و …هتد ..

خاتونی پارەزەر ، پرسی :

—— ئەی چۆن بە هەی ئەو تابلۆیەوە ڕاپێچی زیندانەکانی بەعس نەکرایت؟

— خراپترییان بەسەرهێنام ..جوبەڕائیل بەرسوم ئەیزانی من زیرەکترین تەلەبەی بەشی بایەلۆجیم و خەون بە خوێندنی ماستەر و دکتۆراوە ئەبینم، هەستا لە واەی ڕۆشنبیری نەتەوایەتیی و سەڕە بایەلۆجیدا نمرەیەکی زۆری لە شکاندم، وایکرد ببمە پێنجەم لەسەر ئاستی کۆلێژ، لەو سەردەمەیشدا تەنها یەکەمی کۆلێژەکان دوای 45 ڕۆژ سەزیازیی، ئەگەڕانەوە کۆلێژ بە تەواوکردنی خوێندنی ماستەر و دکتۆرا ..

خاتونی پارەزەر دەی پێ بوو، بە دوو چاوی پڕ لە فرمێسکەوە ووتی :

ـــ ئەی تۆ ؟
ـــ سێ ساڵ زیاتر سەربازییم کرد .. ئەو سێ ساڵە له باسکردن نایەن، لە ناخەوە لە سێدارە درابووم بە بێبەشکردنم لە خوێندنی باڵا، له ڕووکەشیشدا لەو سەربازگا ترسناکانەدا بەرە بەرە مرۆڤایەتیی و شارستانییم تێدا کاڵ ئەبوونەوە، ئەڕوخان ..واتا بووم بە گیانەوەرێکی تر لە سەدا سەد جیاواز لەوەی زانکۆ ..
لە دەرەوەی فەرمانگە، هەردوو پیاوی دادگا چوونە ئوتومبیلەکەوە، خاتوونی پارێزەر بۆ چەند ساتێک ڕاوەستا و بە هێواشیی ووتی :
ئەکرێ تەلەفۆنێکت بۆ بکەم لە هەر کاتێکدا کە بتەوێت؟ ؟
تەماشایەکم کرد، وەک دیلێکی نهێنیی هاتە بەرچاوم کە بیەوێ نامەیەکم هەر چۆنێ بێ بداتێ، بیگەیەنمە دەستی کەس و کارەکەی ..
جیڕۆنی ئایرۆنزم بیرکەوتەوە لە فیلمی شەمەندەفەری شەو بۆ لیشبۆنە، مامۆستای فەلسەفەیە، هۆڵی وانەوتنەوە بە جێدەهێڵێ و لە سویسراوە بە شەمەندەفەری شەو، بۆ بۆرتوگال ئەڕوا، بۆ شاری لیشبۆنە، بۆ گەڕان بە دوای چیرۆکی ژیانی ئەمادیۆ، کە پزیشکێکی سەردەمی کۆمۆنیستیی بورتوگال بووە، ئەم چیرۆکەی بە ڕێکەوت لە ڕێی کتێبێکەوە پێ ئاشنا ئەبێ لە پاڵتۆی کچێکدا کە ئەیەوێ کارێکی خوکوژیی بکات و ..جیرۆنی ئایرۆنز فریا دەکەوێت و ڕزگاری ئەکات.
لە لیشبۆنە چاویلکەکەی ئەشکێ، خانمە پزیشکێکی چاویلکەساز، چاویلکەیەکی بۆ دروست ئەکا، بە ڕێکەوت مامی ئەو خانمە، بەرپرسی شانەی پارتیزانیی دکتۆر ئەمادیۆ بووە ..
خاتونە پزیشک بە جیریمی ئایرۆنز سەرسام ئەبێ و خۆشی ئەوێ، بێ ئەوەی ئەو ئاگای لێ بێ، دوا جار داوای لێ ئەکا لە لیشبۆنە بمێنێتەوە و ..واز لە سویسرا و زانکۆ و وانە وتنەوە بهی□ن□ ..
بەڵام من ناتوانم ..
پێم ووت :
ـــ بمبوورە، ناتوانم .. وا بزانم هەموو شتێکمان باس کرد.
وەک پێکراوێکی مەیدانی جەنگ، بە هەر جۆرێ بێ، خاتونی پارێزەر و نیگاکانیم بەجێهێشت.
ئیتر بەو جۆرەی لێ بەسەرهات، بۆیە بڕیارم دا ئەو چیرۆکە نەنوسم..ڕونکردنەوەیش بۆ پیت بە پیت و وشە بە وشەی بکەم و بیدەمە دادگای کەسێتی و داواکاری گشتی و دۆسیەی ......هتد .

سەردەمی بیر.. شیعری شەهلا نوری

من ……..
کێشوەری سەر مەستی دڵشکان نیم
ئاهووی دەشت بووم
لەم دۆڵ بۆ ئەو دۆڵ
بۆ سەردەمی ڕۆشنگەران هەڵدەهاتم و..
زۆر دەگەڕام
لە هەوارێ بۆ هەوار
لەسەرکدان ،
لەسۆمای خەدەنگ ،
هەستی بریقەدار
لە دڵی زانایەک بە دابی زمان
بووم بە هەڵبەسەی غەزەلخوان ، لەگلێرەی هەستیاران
لاپەڕەیەکم ڕازاند،
هەندێ ترم پەڕان.
جار وەجارێ
دەوەستام و
سەرم دەلەقاند
بووم بە ڕۆمان
ڕۆمانی خونچەی ناز . …
خونجە ڕاستەقینە
جوانی خەون و خەیاڵ
پتر لە گوڵی نەخشی سەر بەرماڵ دەچوو!
گوڵی پەرێشان
هێشتا نەپشکوتوو
نێو قرتاڵە ساختەکەی ئارەزووی دەستی
زۆردار

شەهلا نوری